

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

20 aprilie 2010 *

În cauza C-265/08,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia (Italia), prin decizia din 15 aprilie 2008, primită de Curte la 19 iunie 2008, în procedura

Federutility,

Assogas,

Libarna Gas SpA,

Collino Commercio SpA,

Sadori Gas Srl,

* Limba de procedură: italiana.

Egea Commerciale Srl,

E.On Vendita Srl,

Sorgenia SpA

împotriva

Autorità per l'energia elettrica e il gas,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii A. Tizzano, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot (raportor) și E. Levits, președinți de cameră, domnii C. W. A. Timmermans, A. Rosas, G. Arestis, M. Ilešič, J. Malenovský, U. Löhmus, A. Ó Caoimh și J.-J. Kasel, judecători,

avocat general: domnul D. Ruiz-Jarabo Colomer,
grefier: doamna R. Șereș, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 8 septembrie 2009,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Federutility, de T. Salonico, D. Bonvegna și G. Candeloro, avvocati;
- pentru Assogas, de G. Ferrari și F. Todarello, avvocati;
- pentru Libarna Gas SpA, Collino Commercio SpA, Sadori Gas Srl și Egea Commerciale Srl, de F. Todarello și F. Novelli, avvocati;
- pentru Sorgenia SpA, de P. G. Torrani, O. Torrani și G. Malonchini, avvocati;
- pentru guvernul italian, de doamna I. Bruni, în calitate de agent, asistată de domnul P. Gentili, avvocato dello Stato;
- pentru guvernul eston, de domnul L. Uibo, în calitate de agent;
- pentru guvernul polonez, de domnul M. Dowgielewicz, în calitate de agent;
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii V. Di Bucci, B. Schima și S. Schönberg, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 20 octombrie 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

- ¹ Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea Directivei 2003/55/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE (JO L 176, p. 57, Ediție specială, 12/vol. 2, p. 80).
- ² Această cerere a fost formulată în cadrul unor litigii între Federutility, Assogas, Libarna Gaz SpA, Collino Commercio SpA, Sadori Gas Srl, Egea Commerciale Srl, E.On Vendita Srl și Sorgenia SpA, întreprinderi și asocieri de întreprinderi care își desfășoară activitatea pe piața italiană a gazelor naturale, pe de o parte, și Autorità per l'energia elettrica e il gas (denumită în continuare „AEEG”), pe de altă parte, având ca obiect acte prin care aceasta stabilește „prețuri de referință” pentru furnizarea de gaze naturale pe care întreprinderile trebuie să le menționeze în ofertele lor comerciale adresate unei părți din clientela acestora.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Considerentele (2)-(4), (18), (26) și (27) ale Directivei 2003/55 au următorul cuprins:

- „(2) Experiența dobândită din punerea în aplicare a [Directivei 98/30/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 iunie 1998 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale (JO L 204, p. 1)] demonstrează avantajele considerabile care pot decurge din piața internă a gazelor naturale în privința creșterii eficienței, a reducerii prețurilor, a îmbunătățirii calității serviciilor și a creșterii competitivității. Rămân, cu toate acestea, neajunsuri importante și posibilități de ameliorare a funcționării pieței, fiind necesare în special dispoziții concrete pentru a se asigura un mediu concurențial echitabil și a se reduce riscul dominării pieței și cel al unui comportament acaparator, [...] asigurând protecția drepturilor micilor consumatori vulnerabili.
- (3) Consiliul European, reunit la Lisabona, la 23 și 24 martie 2000, a solicitat să se întreprindă acțiuni rapide pentru realizarea pieței interne atât în sectorul energiei electrice, cât și în sectorul gazelor naturale și pentru urgentarea liberalizării în aceste sectoare, în vederea realizării unei piețe interne pe deplin funcționale. Parlamentul European, în Rezoluția sa din 6 iulie 2000 privind cel de-al doilea raport al Comisiei referitor la situația liberalizării piețelor energetice, a solicitat Comisiei să adopte un calendar detaliat pentru realizarea unor obiective precis definite, în vederea liberalizării treptate, dar totale, a pieței energiei.
- (4) Libertățile pe care tratatul le garantează cetățenilor europeni – libera circulație a mărfurilor, libertatea de a presta servicii și libertatea de stabilire – sunt posibile numai într-o piață complet deschisă, care permite tuturor consumatorilor

să-și aleagă în mod liber furnizorii și tuturor furnizorilor să-și livreze în mod liber produsele consumatorilor.

[...]

- (18) Consumatorii din sectorul gazelor naturale ar trebui să-și poată alege în mod liber furnizorul. Cu toate acestea, este, de asemenea, [necesar] să se adopte o abordare progresivă pentru realizarea pieței interne de gaze naturale, cu un termen precis, pentru ca întreprinderile să poată să se adapteze și să se asigure aplicarea măsurilor și a regimurilor adecvate pentru protejarea intereselor consumatorilor, astfel încât aceștia să aibă dreptul real și efectiv de a-și alege furnizorul.

[...]

- (26) În scopul menținerii serviciului public la un nivel ridicat în Comunitate, este necesar ca statele membre să comunice periodic Comisiei toate măsurile luate pentru realizarea obiectivelor prezentei directive. [...]

Statele membre ar trebui să se asigure că, atunci când sunt conectați la rețeaua de gaze naturale, consumatorii sunt informați cu privire la drepturile lor de a fi aprovizionați cu gaze naturale de o calitate bine definită, la prețuri rezonabile. Măsurile luate de statele membre pentru a proteja consumatorul final pot diferi, în funcție de destinația acestora: gospodării sau întreprinderi mici și mijlocii.

(27) Respectarea obligațiilor de serviciu public reprezintă un element esențial al prezentei directive și este important ca în prezenta directivă să fie stabilite standarde minime comune, respectate de toate statele membre, ținându-se cont de obiectivele protecției consumatorilor, ale siguranței aprovizionării, [...] și ale egalității nivelurilor de concurență în toate statele membre. Este important ca cerințele de serviciu public să poată fi interpretate pe o bază națională, ținându-se cont de condițiile naționale și respectându-se dreptul comunitar.”

- 4 Articolul 2 punctul 7 din Directiva 2003/55 definește activitatea de „furnizare” după cum urmează:

„[V]ânzarea, inclusiv revânzarea de gaze naturale [...] către consumatori”

- 5 Articolul 2 punctul 27 din Directiva 2003/55 definește „consumatorii finali” astfel:

„[C]onsumatorii care achiziționează gaze naturale pentru uz propriu”.

- 6 Articolul 2 punctul 28 din această directivă definește „consumatorii eligibili” după cum urmează:

„[C]onsumatorii care sunt liberi să achiziționeze gaze de la furnizorul ales de ei, în sensul articolului 23 din prezenta directivă”.

7 Articolul 3 din directiva menționată prevede:

„(1) Pe baza organizării lor instituționale și cu respectarea principiului subsidiarității, statele membre asigură ca, fără a aduce atingere dispozițiilor alineatului (2), întreprinderile din sectorul gazelor naturale să fie exploatate în conformitate cu principiile prezentei directive, în vederea realizării unei piețe a gazelor naturale concurențiale, sigure și durabile din punctul de vedere al mediului, fără nicio discriminare în ceea ce privește drepturile și obligațiile acestor întreprinderi.

(2) Luând pe deplin în considerare dispozițiile pertinente ale [T]ratatului [FUE], în special articolul [106], statele membre pot impune întreprinderilor din sectorul gazelor naturale, în interesul economic general, obligații de serviciu public care pot fi legate de [...] prețul furnizării [...]. Astfel de obligații trebuie să fie clar definite, transparente, nediscriminatorii și controlabile și trebuie să garanteze egalitatea accesului la consumatorii naționali pentru întreprinderile din sectorul gazelor naturale din Uniunea Europeană. [...]

(3) Statele membre iau măsurile adecvate pentru protejarea consumatorilor finali și pentru a asigura un nivel ridicat al protecției consumatorilor și se asigură, în special, că există măsurile de siguranță adecvate pentru protecția consumatorilor vulnerabili, inclusiv măsuri adecvate pentru a-i ajuta să evite deconectarea. [...] [Statele membre] garantează un nivel ridicat de protecție a consumatorilor, în special în privința transparenței referitoare la condițiile contractuale generale, la informațiile generale și la mecanismele de soluționare a divergențelor. Statele membre asigură ca un consumator eligibil să își poată schimba efectiv furnizorul. Cel puțin în privința consumatorilor casnici, aceste măsuri le includ pe cele menționate la anexa A.

[...]

(6) La intrarea în vigoare a prezentei directive, statele membre informează Comisia în legătură cu toate măsurile adoptate pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu public, inclusiv protecția consumatorului și a mediului și în legătură cu posibilul lor efect asupra concurenței interne și internaționale, indiferent dacă aceste măsuri necesită sau nu o derogare de la dispozițiile prezentei directive. Statele membre notifică ulterior Comisiei, la fiecare doi ani, orice modificare a acestor măsuri, indiferent dacă acesta necesită sau nu o derogare de la dispozițiile prezentei directive.”

- 8 Conform articolului 23 alineatul (1) din Directiva 2003/55:

„Statele membre se asigură că consumatorii eligibili sunt:

[...]

(c) de la 1 iulie 2007, toți consumatorii.”

- 9 În anexa A la Directiva 2003/55, la care face trimitere articolul 3 alineatul (3) din această directivă, se precizează:

„Fără a aduce atingere normelor comunitare privind protecția consumatorilor, [...] măsurile menționate la articolul 3 au ca obiect să garanteze consumatorilor:

[...]

- (g) atunci când sunt conectați la rețeaua de distribuție a gazelor naturale, informarea cu privire la drepturile lor în materie de aprovizionare cu gaze naturale de o calitate definită, la prețuri rezonabile, în conformitate cu legislația internă care se aplică.”

Dreptul național

- ¹⁰ Cu puțin înainte de 1 iulie 2007, data limită pentru liberalizarea completă a pieței de vânzare a gazelor naturale către consumatorii finali, autoritățile italiene au adoptat Decretul-lege nr. 73 din 18 iunie 2007 (GURI nr. 139 din 18 iunie 2007, p. 4), prin care AEEG i s-a atribuit posibilitatea de a stabili prețuri de referință pentru vânzarea de gaze naturale către anumiți consumatori. Acest decret-lege, transformat în lege, după modificări, prin Legea nr. 125 din 3 august 2007 (GURI nr. 188 din 14 august 2007, p. 6), prevede la articolul 1 alineatul 3 următoarele dispoziții:

„În vederea garantării dispozițiilor comunitare privind serviciul universal, [AEEG] stabilește condițiile standard de furnizare a serviciului și definește cu caracter tranzitoriu, pe baza costurilor reale ale serviciului, prețuri de referință [...] pentru furnizarea de gaze naturale către consumatorii naționali («domestici»), pe care întreprinderile de distribuție sau de vânzare, în cadrul obligațiilor de serviciu public, le includ în propriile oferte comerciale, acordând și posibilitatea de alegere între planuri tarifare și intervale orare diferențiate. Articolul 1 alineatul 375 din Legea nr. 266 din 23 decembrie 2005 [...] autorizează, într-un termen de 60 de zile începând de la data intrării în vigoare a legii de transformare a prezentului decret, adoptarea de măsuri destinate să îi protejeze pe utilizatorii care se află în condiții speciale din motive de sănătate sau ca urmare a unor probleme financiare. Competențele de control și de intervenție ale Autorității în vederea protejării drepturilor utilizatorilor sunt de

asemenea menținute, inclusiv în cazurile de majorare constatată și nejustificată a prețurilor și de modificare a condițiilor serviciului pentru consumatorii care nu și-au exercitat încă dreptul de opțiune”.

- 11 La 29 martie 2007, AEEG a adoptat Decizia nr. 79/07 de modificare a condițiilor economice de furnizare a gazelor naturale pentru perioada 1 ianuarie 2005-31 martie 2007 și de stabilire a criteriilor de actualizare a anumitor condiții economice. Conform punctului 1.3.1 din această decizie, formulele de calcul adoptate în vederea remunerației variabile privind comercializarea cu ridicata trebuie aplicate până la 30 iunie 2008. Punctul 1.3.2 din decizia menționată permite AEEG să verifice dacă sunt îndeplinite condițiile pentru extinderea acestei posibilități până la 30 iunie 2009.

Acțiunile principale și întrebările preliminare

- 12 Reclamantele din acțiunile principale au solicitat Tribunale amministrative regionali per la Lombardia anularea Deciziei nr. 79/07 din 29 martie 2007, precum și a deciziilor ulterioare acesteia.
- 13 Acestea susțin în special că, începând de la 1 iulie 2007, data liberalizării complete a pieței gazelor naturale, prevăzută la articolul 23 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2003/55, prețul de vânzare al gazelor naturale trebuie stabilit doar prin mecanismul ofertei și al cererii. Acestea consideră că definirea de către AEEG a prețurilor de referință pentru furnizarea de gaze naturale, în discuție în acțiunea principală,

încalcă, așadar, dreptul comunitar, în măsura în care se aplică ulterior celui de al doilea trimestru al anului 2007.

- 14 În aceste condiții, Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 23 din Directiva 2003/55 [...] care reglementează deschiderea pieței gazelor naturale trebuie interpretat în conformitate cu principiile care rezultă din Tratatul CE, în sensul că este contrară acestei dispoziții și principiilor de drept comunitar o normă națională (și actele de aplicare ce decurg din aceasta) care, ulterior datei de 1 iulie 2007, acordă în continuare autorității naționale de reglementare competența de a stabili prețurile de referință pentru furnizarea de gaze naturale consumatorilor naționali («domestici») (categorie nedeterminată care nu este definită în tranșele de referință și care nu implică, în sine, aprecierea unor situații speciale de dificultate socială sau economică ce ar putea justifica definirea prețurilor de referință menționate), prețuri pe care întreprinderile de distribuție sau de vânzare, în cadrul obligațiilor de serviciu public, sunt obligate să le cuprindă în propriile oferte comerciale?

sau

- 2) Această normă (articolul 23 citat anterior) trebuie interpretată în coroborare cu articolul 3 din Directiva 2003/55 [care prevede la alineatul (2) că statele membre pot impune întreprinderilor din sectorul gazelor naturale, în interesul economic general, obligații de serviciu public care se pot referi, în ceea ce privește aspectele de interes în prezenta cauză, la prețul furnizării], în sensul că nu contravine dispozițiilor comunitare amintite o normă națională care, ținând seama de situația specială a pieței, caracterizată încă prin lipsa condițiilor de «concurență efectivă», cel puțin în sectorul comercializării cu ridicata, permite determinarea

pe cale administrativă a prețului de referință al gazelor naturale, care trebuie indicat în mod obligatoriu în ofertele comerciale propuse de fiecare vânzător propriilor consumatori naționali («domestici») în cadrul noțiunii de serviciu universal, deși toți consumatorii trebuie să fie considerați «liberi»?”

Cu privire la întrebările preliminare

15 În prealabil, trebuie constatat că rezultă din cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare, precum și din înscrisurile și din elementele de la dosar că litigiile în discuție în acțiunea principală se referă la posibilitatea AEEG de a prevedea măsura în care costurile legate de comercializarea cu ridicata a gazelor naturale trebuie luate în considerare în stabilirea prețurilor furnizării de gaze naturale, prin intermediul definirii unor prețuri de referință pentru furnizarea de gaze naturale pe care întreprinderile trebuie să le propună anumitor clienți ai acestora. Din observațiile și din răspunsurile transmise Curții rezultă de asemenea că, deși întreprinderile menționate trebuie doar să propună prețurile respective în ofertele lor comerciale, acestea din urmă sunt în practică mai puțin ridicate decât cele care ar rezulta din mecanismul cererii și al ofertei. În consecință, prețurile de referință respective sunt în principiu acceptate de consumatorii cărora le sunt propuse și se impun în practică în raportul contractual. Rezultă din aceasta că, prin definirea prețurilor de referință în discuție în acțiunea principală, AEEG stabilește nivelul prețului furnizării de gaze naturale către o parte din clientelă.

16 Prin intermediul celor două întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 3 alineatele (2) și (3) și articolul 23 din Directiva 2003/55 se opun unei reglementări naționale precum cea în discuție în acțiunea principală care permite stabilirea, în condițiile prezentate la punctul precedent, a nivelului prețului furnizării de gaze naturale prin definirea, după 1 iulie 2007, a unor prețuri de referință precum cele în discuție în acțiunea principală.

Cu privire la principiul intervenției statului membru

- ¹⁷ Articolul 23 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2003/55 prevede că statele membre se asigură că, începând de la 1 iulie 2007, toți consumatorii sunt liberi să achiziționeze gaze naturale de la furnizorul ales de ei.
- ¹⁸ Deși nu rezultă în mod expres din acest din urmă text și nici, de altfel, din celelalte dispoziții ale acestei directive că prețul furnizării de gaze naturale ar trebui să fie stabilit, începând de la 1 iulie 2007, doar prin mecanismul ofertei și al cererii, această cerință rezultă din însăși finalitatea și din structura generală a directivei menționate care, astfel cum prevăd considerentele (3), (4) și (18) ale acesteia, are drept obiectiv realizarea în mod progresiv a unei liberalizări totale a pieței gazelor naturale în cadrul căreia, între altele, toți furnizorii pot livra în mod liber produsele lor tuturor consumatorilor.
- ¹⁹ Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2003/55 impune, în consecință, statelor membre, pe baza organizării lor instituționale și cu respectarea principiului subsidiarității, să asigure ca întreprinderile din sectorul gazelor naturale să fie exploatate în conformitate cu principiile acestei directive, în vederea realizării în special a unei „piețe a gazelor naturale concurențiale”.
- ²⁰ Cu toate acestea și astfel cum prevăd considerentele (26) și (27), Directiva 2003/55 are de asemenea drept obiective să garanteze ca serviciul public să fie menținut la un „nivel ridicat” în cadrul acestei liberalizări și să protejeze consumatorul final.
- ²¹ Pentru a răspunde acestor din urmă obiective, articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2003/55 precizează că acesta se aplică „fără a aduce atingere” dispozițiilor alineatului (2) al aceluiași articol, care permite în mod expres statelor membre să impună

întreprinderilor din sectorul gazelor naturale „obligații de serviciu public” care pot fi legate, între altele, de „prețul furnizării”.

- 22 Rezultă din termenii alineatului (2) că măsurile adoptate în temeiul acestuia trebuie să fie adoptate în interesul economic general, să fie clar definite, transparente, nediscriminatorii și controlabile și trebuie să garanteze egalitatea accesului la consumatorii naționali pentru întreprinderile din sectorul gazelor naturale din Uniune. Același text adaugă că statele membre trebuie în acest caz să ia „pe deplin în considerare” dispozițiile pertinente ale Tratatului FUE, în special ale articolului 106 TFUE.
- 23 Trebuie arătat că această posibilitate se exercită sub controlul Comisiei, din moment ce, în temeiul articolului 3 alineatul (6) din Directiva 2003/55, statele membre au obligația să informeze această instituție în legătură cu toate măsurile adoptate pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu public și în legătură cu posibilul lor efect asupra concurenței interne și internaționale, indiferent dacă aceste măsuri necesită sau nu necesită o derogare de la dispozițiile acestei directive, și să notifice, la fiecare doi ani, orice eventuală modificare a acestor măsuri.
- 24 Directiva 2003/55 permite, așadar, și sub rezerva îndeplinirii condițiilor pe care le prevede, o intervenție a statului membru asupra stabilirii prețului furnizării de gaze naturale către consumatorul final după 1 iulie 2007.

Cu privire la condițiile intervenției statului membru

- 25 Având în vedere considerațiile de mai sus, trebuie analizate succesiv condițiile intervenției statului membru care a devenit posibilă în temeiul articolului 3 alineatul (2) din Directiva 2003/55 și care sunt prevăzute de această dispoziție.

O intervenție justificată de interesul economic general

- ²⁶ Cu privire la condiția referitoare la existența unui interes economic general, Directiva 2003/55 nu oferă nicio definiție în acest sens, însă trimiterea de la articolul 3 alineatul (2) din această directivă atât la această condiție, cât și la articolul 106 TFUE, care privește întreprinderile însărcinate cu administrarea unui serviciu de interes economic general, implică interpretarea condiției menționate în lumina acestei din urmă dispoziții din tratat.
- ²⁷ Trebuie amintit în această privință că articolul 106 alineatul (2) TFUE prevede, pe de o parte, că întreprinderile care au sarcina de a gestiona serviciile de interes economic general se supun regulilor de concurență, în măsura în care aplicarea acestor norme nu împiedică, în drept sau în fapt, îndeplinirea misiunii speciale care le-a fost încredințată, și, pe de altă parte, că dezvoltarea schimburilor comerciale nu trebuie să fie afectată într-o măsură care contravine intereselor Uniunii.
- ²⁸ Astfel cum a precizat Curtea, această dispoziție vizează realizarea unui acord între interesul statelor membre de a utiliza anumite întreprinderi drept instrument de politică economică sau socială și interesul Uniunii de respectare a normelor de concurență și de menținere a unității pieței comune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 septembrie 1999, Albany, C-67/96, Rec., p. I-5751, punctul 103 și jurisprudența citată).
- ²⁹ În acest cadru, statele membre au dreptul, cu respectarea dreptului Uniunii, să definească întinderea și organizarea serviciilor lor de interes economic general. În special, acestea pot ține cont de obiective proprii politicii lor naționale (a se vedea în acest sens Hotărârea Albany, citată anterior, punctul 104).
- ³⁰ În speță, întrucât este vorba despre organizarea pieței interne a gazelor naturale, rezultă în mod expres din considerentul (27) al Directivei 2003/55 că aceasta nu prevede decât standarde minime comune în ceea ce privește obligațiile de serviciu public

și că cerințele de serviciu public trebuie să poată fi interpretate „pe o bază națională”, „ținându-se cont de condițiile naționale” și respectându-se dreptul Uniunii.

- 31 Este de asemenea important că în considerentul (26) al Directivei 2003/55 se precizează că statele membre asigură ca, atunci când sunt conectați la rețeaua de gaze naturale, consumatorii să fie informați cu privire la drepturile lor de a fi aprovizionați cu gaze naturale de o calitate bine definită, la „prețuri rezonabile”.
- 32 Rezultă din considerațiile de mai sus că Directiva 2003/55 permite statelor membre să aprecieze dacă, după 1 iulie 2007, trebuie să se impună întreprinderilor din sectorul gazelor naturale, în interesul economic general, obligații de serviciu public în vederea asigurării, între altele, că prețul furnizării de gaze naturale către consumatorul final este menținut la un nivel rezonabil, având în vedere acordul pe care statele membre trebuie să îl realizeze, ținând cont de situația sectorului gazelor naturale, între obiectivul de liberalizare și cel al protecției necesare a consumatorului final urmărite de legiuitorul Uniunii, astfel cum se menționează la punctele 18 și 20 din prezenta hotărâre.

Respectarea principiului proporționalității

- 33 Rezultă din însăși formularea articolului 106 TFUE că obligațiile de serviciu public care pot fi impuse întreprinderilor în temeiul articolului 3 alineatul (2) din Directiva 2003/55 trebuie să respecte principiul proporționalității și că, prin urmare, aceste obligații nu pot aduce atingere stabilirii libere, după 1 iulie 2007, a prețului furnizării de gaze naturale decât în măsura necesară realizării obiectivului de interes economic general pe care acestea îl urmăresc și, în consecință, pentru o perioadă în mod necesar limitată.

- 34 Revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia, în cadrul acțiunilor principale, dacă este îndeplinită această cerință de proporționalitate. Totuși, revine Curții obligația de a-i furniza toate indicațiile necesare în acest sens în raport cu dreptul Uniunii.
- 35 În primul rând, o astfel de intervenție trebuie să fie limitată în ceea ce privește durata la ceea ce este strict necesar pentru a atinge obiectivul pe care aceasta îl urmărește, între altele, pentru a nu determina persistența unei măsuri care, prin însăși natura sa, constituie un obstacol în calea realizării unei piețe interne a gazelor operaționale. În această privință, menționarea în dreptul național în discuție a caracterului tranzitoriu al intervenției nu poate fi suficientă în sine pentru a constata caracterul său proporțional din punctul de vedere al duratei. Revine instanței naționale sarcina de a aprecia dacă o reglementare națională precum cea în discuție în acțiunea principală care permite stabilirea nivelului prețului furnizării de gaze naturale prin adoptarea unor prețuri de referință, precum cele în discuție în acțiunea principală, independent de jocul liber al pieței, îndeplinește o astfel de cerință. În acest cadru, instanța de trimitere trebuie să examineze dacă și în ce măsură administrația este supusă potrivit dreptului național aplicabil unei obligații de reexaminare periodică, la intervale apropiate, a necesității și a modalităților de intervenție a acesteia în funcție de evoluția sectorului gazelor naturale.
- 36 În al doilea rând, metoda de intervenție pusă în aplicare nu trebuie să depășească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului de interes economic general urmărit.
- 37 Cu privire la acest aspect, rezultă din observațiile transmise Curții în cadrul prezentei proceduri că definirea prețurilor de referință pentru furnizarea de gaze naturale, precum cele în discuție în acțiunea principală, ar fi destinată să limiteze incidența creșterii prețului produselor petroliere asupra piețelor internaționale care, într-un context în care concurența pe piața gazelor naturale nu este încă efectivă, în special pe piața comercializării cu ridicata, s-ar repercuta în mod semnificativ, în lipsa unei intervenții, asupra prețului de vânzare oferit consumatorului final. Revine instanței de trimitere obligația de a verifica dacă aceasta este situația, ținând cont în special de obiectivul stabilirii unei piețe interne a gazelor naturale pe deplin operațională și de

investițiile necesare pentru exercitarea unei concurențe efective în sectorul gazelor naturale.

38 Dacă la finalizarea acestor verificări s-ar dovedi că o astfel de intervenție ar putea fi astfel justificată, cerința privind proporționalitatea ar implica în special ca aceasta să se limiteze, în principiu, la componenta prețului influențată în mod direct în sensul creșterii de aceste împrejurări specifice.

39 În al treilea rând, cerința privind proporționalitatea trebuie apreciată și în raport cu domeniul de aplicare *ratione personae* al măsurii și, mai precis, în raport cu beneficiarii acesteia.

40 În această privință, trebuie subliniat că cerința menționată nu se opune ca aplicarea unor prețuri de referință pentru furnizarea de gaze naturale, precum cele în discuție în acțiunea principală, să se refere la totalitatea clientelei de particulari al cărei consum de gaze naturale se situează sub un anumit plafon și nu se limitează la cercul celor menționați în mod expres la articolul 3 alineatul (3) din Directiva 2003/55, a căror protecție trebuie să fie în mod necesar asigurată ca urmare a caracterului lor vulnerabil.

41 În ipoteza în care, astfel cum susțin în fața Curții unele dintre reclamantele din acțiunea principală, definirea prețurilor de referință pentru furnizarea de gaze naturale, precum cele în discuție în acțiunea principală, ar profita și întreprinderilor, indiferent de dimensiunea acestora, aspect care trebuie verificat de instanța de trimitere, se impune să se precizeze că Directiva 2003/55 nu exclude, în principiu, ca și aceste întreprinderi să poată beneficia, în calitate de consumatori finali de gaze naturale, de obligațiile de serviciu public care pot fi stabilite de statele membre în cadrul articolului 3 alineatul (2) din directivă. Considerentul (26) al acestei directive precizează între

altele că măsurile luate de statele membre pentru a proteja consumatorul final pot diferi în funcție de destinația acestora: gospodării sau întreprinderi mici și mijlocii.

42 Totuși, în aceste cazuri, în cadrul aprecierii proporționalității măsurii naționale în discuție, ar trebui să se țină cont, pe de o parte, de faptul că situația întreprinderilor este diferită de cea a consumatorilor casnici, obiectivele urmărite și interesele respective nefiind în mod necesar aceleași, și, pe de altă parte, de diferențele obiective dintre întreprinderile înseși, în funcție de dimensiunea acestora.

43 În aceste condiții, exceptând ipoteza specifică, invocată de altfel în cursul ședinței, a gestionării coproprietăților de imobile locuite de particulari, cerința privind proporționalitatea menționată anterior nu ar fi, în principiu, respectată dacă definirea unor prețuri de referință pentru furnizarea de gaze naturale, precum cele în discuție în acțiunea principală, ar profita în mod identic particularilor și întreprinderilor, în calitate de consumatori finali de gaze naturale.

Caracterul clar definit, transparent, nediscriminatoriu și controlabil al obligațiilor de serviciu public și necesitatea egalității accesului la consumatori pentru întreprinderile din sectorul gazelor naturale din Uniune

44 În sfârșit, celelalte condiții prevăzute la articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2003/55 privind caracterul clar definit, transparent, nediscriminatoriu și controlabil al obligațiilor de serviciu public adoptate în temeiul acestei dispoziții, precum și necesitatea egalității accesului la consumatori pentru întreprinderile din sectorul gazelor naturale din Uniune trebuie de asemenea îndeplinite.

45 Cu privire la caracterul nediscriminatoriu al obligațiilor menționate, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă, având în vedere ansamblul măsurilor care pot fi fost adoptate în acest domeniu de statul membru vizat, definirea unor prețuri

de referință pentru furnizarea de gaze naturale, precum cele în discuție în acțiunea principală, care se aplică tuturor întreprinderilor furnizoare de gaze naturale, trebuie totuși să fie considerată discriminatorie.

46 Astfel ar fi situația dacă o asemenea intervenție ar conduce în realitate la suportarea sarcinii financiare care rezultă din aceasta în principal de către unele dintre aceste întreprinderi, în speță cele care nu exercită și activități de producție/import de gaze naturale.

47 Prin urmare, trebuie să se răspundă la întrebările adresate în sensul că articolul 3 alineatul (2) și articolul 23 alineatul (1) din Directiva 2003/55 nu se opun unei reglementări naționale, precum cea în discuție în acțiunea principală, care permite stabilirea nivelului prețului furnizării de gaze naturale prin definirea, după 1 iulie 2007, a unor prețuri de referință, precum cele în discuție în acțiunea principală, cu condiția ca această intervenție:

- să urmărească un interes economic general care constă în menținerea la un nivel rezonabil a prețului furnizării de gaze naturale către consumatorul final, având în vedere acordul pe care statele membre trebuie să îl realizeze, ținând cont de situația din sectorul gazelor naturale, între obiectivul de liberalizare și cel al protecției necesare a consumatorului final urmărite prin Directiva 2003/55;
- să nu aducă atingere stabilirii libere, după 1 iulie 2007, a prețurilor furnizării de gaze naturale decât în măsura necesară realizării unui astfel de obiectiv de interes economic general și, în consecință, pentru o perioadă în mod necesar limitată și

- să fie clar definită, transparentă, nediscriminatorie și controlabilă și să garanteze egalitatea accesului la consumatori pentru întreprinderile din sectorul gazelor naturale din Uniune.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- ⁴⁸ Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolul 3 alineatul (2) și articolul 23 alineatul (1) din Directiva 2003/55/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE nu se opun unei reglementări naționale, precum cea în discuție în acțiunea principală, care permite stabilirea nivelului prețului furnizării de gaze naturale prin definirea, după 1 iulie 2007, a unor „prețuri de referință”, precum cele în discuție în acțiunea principală, cu condiția ca această intervenție:

- să urmărească un interes economic general care constă în menținerea la un nivel rezonabil a prețului furnizării de gaze naturale către consumatorul final, având în vedere acordul pe care statele membre trebuie să îl realizeze,

ținând cont de situația din sectorul gazelor naturale, între obiectivul de liberalizare și cel al protecției necesare a consumatorului final urmărite prin Directiva 2003/55;

- **să nu aducă atingere stabilirii libere, după 1 iulie 2007, a prețurilor furnizării de gaze naturale decât în măsura necesară realizării unui astfel de obiectiv de interes economic general și, în consecință, pentru o perioadă în mod necesar limitată și**

- **să fie clar definită, transparentă, nediscriminatorie și controlabilă și să garanteze egalitatea accesului la consumatori pentru întreprinderile din sectorul gazelor naturale din Uniunea Europeană.**

Semnături